

הודעה לתקשורת

אתר: www.cbs.gov.il דוא"ל: info@cbs.gov.il פקס: 02-6521340

ירושלים, י"ט בטבת, תש"ף
16 בינואר, 2020
018/2020

מפקד החקלאות הארצי 2017 - ממצאים ראשוניים

National Agricultural Census 2017 - Preliminary Findings

בחודש מרץ 2019 סיימה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את איסוף הנתונים במסגרת מפקד החקלאות הארצי 2017. זאת לאחר כמעט 40 שנה שבהן לא התקיים מפקד חקלאות בישראל (המפקד האחרון התקיים ב-1981 וסקר מקיף התבצע ב-1995). מטרת המפקד היא לקבל תמונת מצב עדכנית על החקלאות ועל מבנה המשק החקלאי בישראל בעקבות השינויים שחלו בחקלאות בעשורים האחרונים. לאחר סיום שלב איסוף הנתונים במסגרת המפקד עובדו הנתונים, ונערכו בהם בדיקות מעמיקות כדי להבטיח את איכותם ומהימנותם. להלן ממצאים ראשוניים (ארעיים) הכוללים את: מספר המשקים לסוגיהם, היקף השטחים החקלאיים לפי סוג הפעילות החקלאית ולפי מחוז וכן מאפייני המשקים החקלאיים לפי מגזר, סוג המשק, גודל המשק ופעילות חקלאית. נתונים נוספים יפורסמו בחודשים הקרובים.

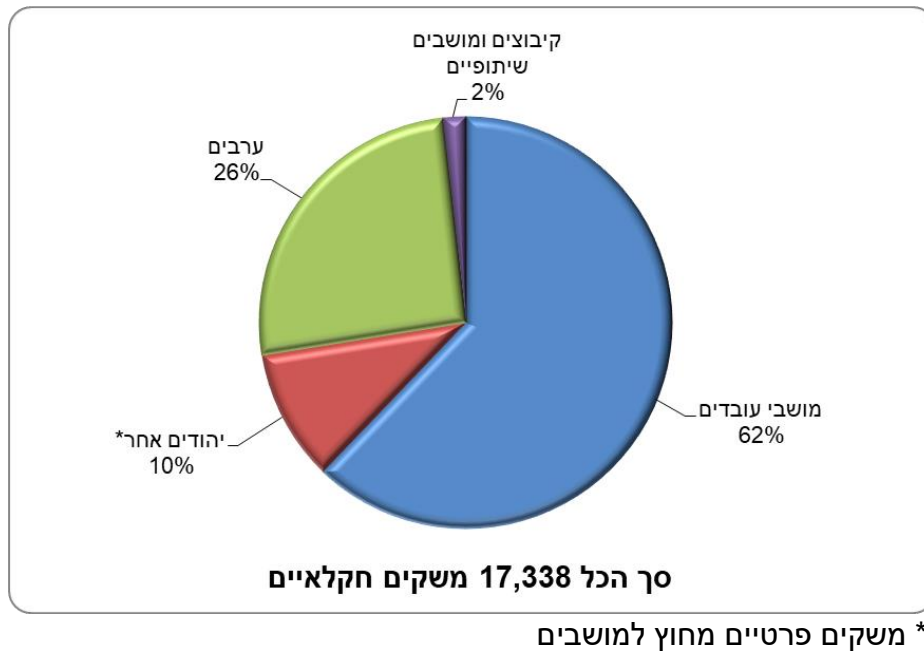
- **מספר המשקים החקלאיים שנפקדו ונמצאו פעילים בשנת 2017 היה 17,338**. מתוכם, 10,780 משקים במושבי עובדים, 4,468 משקים במגזר הערבי, 1,782 משקים פרטיים וחברות במגזר היהודי (מחוץ למושבים) ו-308 קיבוצים ומושבים שיתופיים.
- **מספר המשקים החקלאיים ירד** בכ-32% לעומת 1995 וב-61% לעומת 1981. נראה כי הירידה בפועל גדולה אף יותר, מאחר שבעבר נכללו רק משקים מגודל מסוים, ואילו במפקד הנוכחי לא הוגדר סף גודל מינימלי.
- **סך השטח של המשקים החקלאיים**, כולל שטחים לא מעובדים, עמד על 3.79 מיליון דונם, לעומת 3.61 מיליון דונם בשנת 1995.
- **סך השטח המעובד** (גידולים צמחיים) עמד על 3.45 מיליון דונם, לעומת 3.14 מיליון דונם ב-1995.
- שטחי הגידולים החקלאיים התרכזו בעיקר **במחוזות ירושלים והדרום** (1.74 מיליון דונם) וב**מחוזות חיפה והצפון** (1.27 מיליון דונם).
- כמחצית משטחי המשקים החקלאיים נמצאו **בקיבוצים ובמושבים שיתופיים** (1.79 מיליון דונם), והם אופיינו בשטח ממוצע למשק הגדול ביותר (5,827 דונם).

[הגדרות והסברים](#)

מספר המשקים החקלאיים

בשנת 2017 עמד מספר המשקים החקלאיים הפעילים על 17,338. רוב המשקים היו במושבי עובדים (10,780), 4,468 משקים במגזר הערבי (כולל משקים בכפרים הדרוזיים בגולן), 1,782 משקים פרטיים מחוץ למושבים (כולל חברות) ו-308 בקיבוצים ומושבים שיתופיים.

תרשים 1 - מספר המשקים החקלאיים לפי סוג משק, 2017



מספר המשקים החקלאיים ירד ב-61% לעומת 1981 וב-32% לעומת 1995. הירידה המשמעותית ביותר נרשמה במספר המשקים במושבי עובדים (ירידה של 35%). במפקדים ובסקר הקודמים נקבע סף גודל למשק חקלאי, ולא נכללו בהם משקים שהיו מתחתי. במפקד הנוכחי לא נקבע סף גודל מינימלי, ולכן ייתכן כי הירידה בפועל במספר המשקים גדולה אף יותר מהירידה המוצגת.

לוח א - מספר משקים חקלאיים - מפקד 2017 לעומת המפקדים והסקר הקודמים

מפקד 2017	סקר 1995	מפקד 1981	מפקד 1971	
17,338	25,434	44,390	34,882	סה"כ משקים חקלאיים
308	313	307	282	קיבוצים ומושבים שיתופיים
12,562	19,304	28,728	24,600	משקים פרטיים, כולל במושבים - מגזר יהודי
4,468	5,817	14,355	10,000	משקים - מגזר ערבי

שטחי המשקים החקלאיים

סך שטחי המשקים החקלאיים, כולל שטחים לא מעובדים ושטחים תפעוליים עמד ב-2017 על כ-3.79 מיליון דונם, לעומת 3.61 מיליון דונם בשנת 1995. סך השטח המעובד (שטח פיזי) עמד ב-2017 על כ-3.45 מיליון דונם (3.14 מיליון דונם בשנת 1995). סך שטח הגידולים הצמחיים עמד על 3.60 מיליון דונם. שטח זה גדול מהשטח הפיזי המעובד מאחר שהוא כולל כפילויות כתוצאה משטחי רב-גידול, כלומר שטחים ששימשו ליותר מגידול אחד בשנת ההתייחסות.

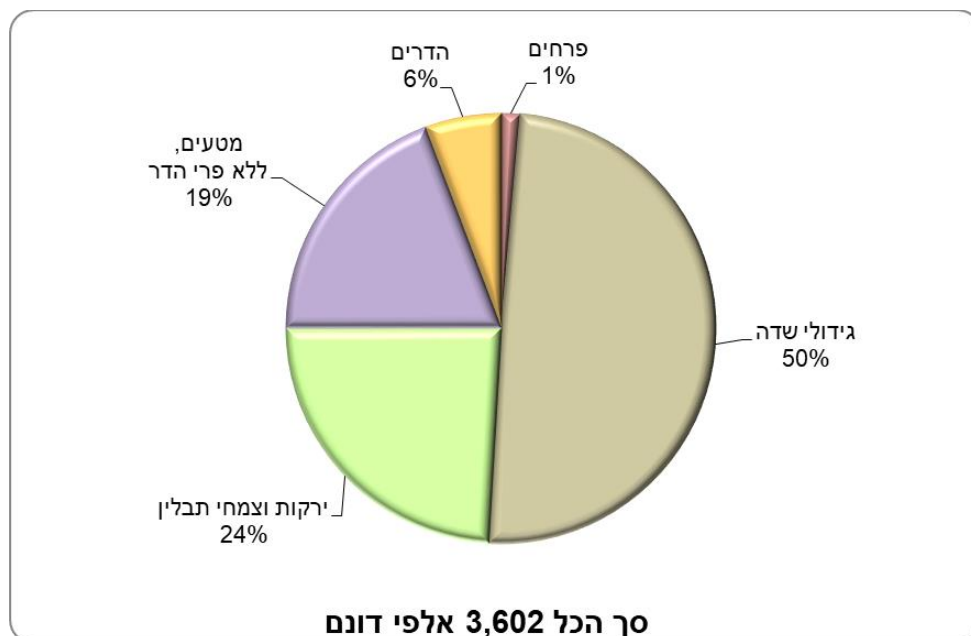
לוח ב - סיכום השטחים החקלאיים לפי מפקד 2017

סך השטח (אלפי דונם)	
3,785	סך שטח המשקים החקלאיים
3,448	סך שטח מעובד (שטח פיזי)
3,601	סך שטח גידולים צמחיים (כולל רב-גידול)

גידולים צמחיים

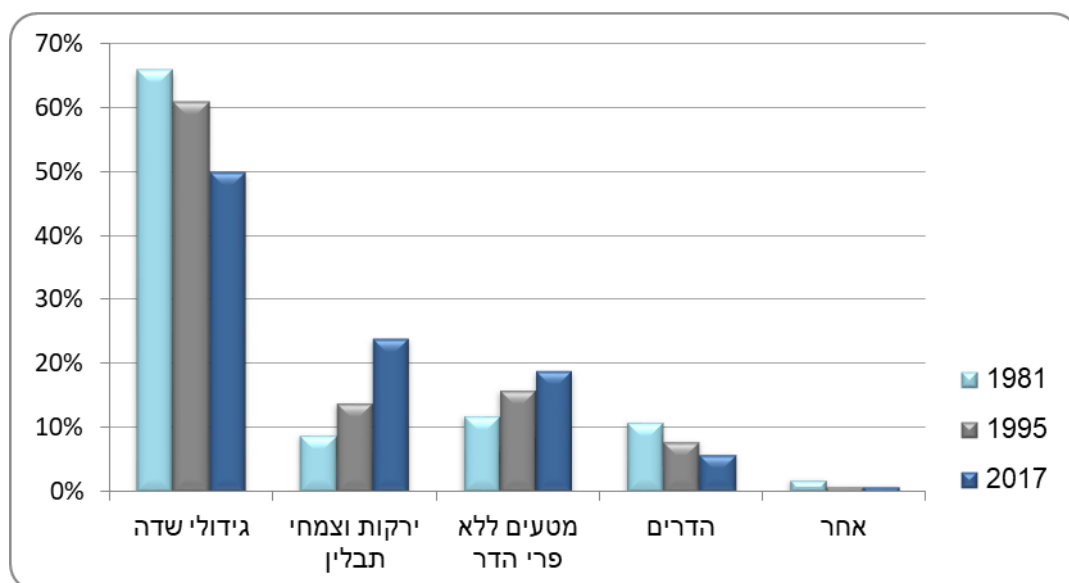
מחצית מסך שטח הגידולים החקלאיים שימשה לגידולי שדה, כרבע - לירקות וצמחי תבלין וכ-20% - למטעים (ללא פרי הדר). שטח מטעי ההדרים עמד על 6%, ושטח הפרחים - על כ-1% בלבד.

תרשים 2 - שטחי הגידולים הצמחיים לפי סוג, 2017



בהשוואה לשנים קודמות, ניכרת ירידה בחלקם של גידולי השדה וההדרים ועלייה בחלקם של שטחי הירקות והמטעים, ללא הדרים.

תרשים 3 - שטחי הגידולים הצמחיים לפי סוג - מפקד 2017 לעומת המפקדים והסקר הקודמים



שטחי גידולים לפי מחוז

רוב שטחי הגידולים החקלאיים (כולל רב-גידול) נמצאו במחוזות ירושלים והדרום (1,736 אלפי דונם) ובמחוזות חיפה והצפון (1,274 אלפי דונם). גם גידולי השדה התרכזו במחוזות האלה. המטעים (ללא פרי הדר) התרכזו בעיקר במחוזות חיפה והצפון ואילו גידולי הירקות התרכזו במחוזות ירושלים והדרום. עיקר שטחי ההדרים נמצאו במחוזות ירושלים והדרום ותל אביב והמרכז.

לוח ג - שטחי גידולים לפי מחוז, 2017

אלפי דונם

מחוז	סך הכל	גידולי שדה	ירקות וצמחי תבלין	מטעים	הדרים	פרחים
סך הכל	3,601	1,784	866	695	206	51
מחוזות חיפה והצפון	1,274	631	176	397	52	18
מחוזות תל אביב והמרכז	496	234	97	77	68	20
מחוזות ירושלים והדרום	1,736	899	576	174	75	12
אזור יהודה והשומרון*	96	20	17	47	11	1

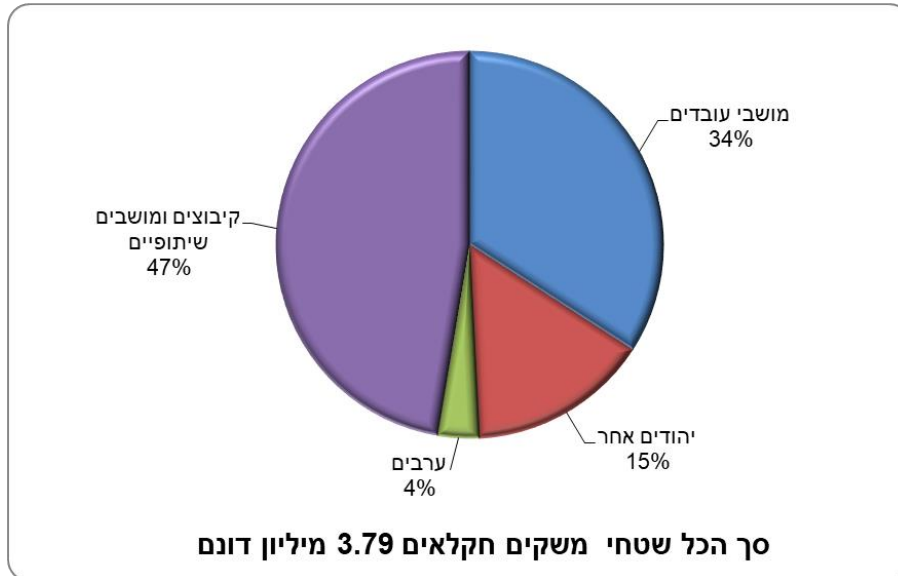
* יישובים יהודיים

יצוין בסבירות גבוהה כי הכיסוי במגזר הערבי, בעיקר בגידולי הבעל לא היה מלא. מאחר שמדובר בעיקר במשקים קטנים שעיסוקם העיקרי אינו בחקלאות, וריכוז המידע עליהם ממקורות המידע ששימשו למפקד היה לעיתים בלתי אפשרי. ההערכה היא כי חלק משמעותי משטחי מטעי הזיתים, בעיקר במגזר הערבי (כ-230 אלפי דונם) לא כוסה במסגרת המפקד.

שטחי המשקים החקלאיים

כמחצית משטחי המשקים החקלאיים נמצאו בקיבוצים ובמושבים שיתופיים וכשליש - במושבי העובדים. כ-15% נמצאו במשקים יהודים מחוץ למושבים ו-4% - במשקים במגזר הערבי.

תרשים 4 - התפלגות שטחי המשקים החקלאיים לפי סוג משק, 2017



כאמור, שטחי המשקים החקלאיים של הקיבוצים והמושבים השיתופיים היו כמחצית מסך שטחי המשקים החקלאיים. מדובר במשקים הגדולים בהרבה משאר סוגי המשקים ובהם מגוון רחב של גידולים. שטח משק ממוצע בקיבוצים עמד על 5.8 אלפי דונם. לעומתו, שטח משק ממוצע במושבי עובדים עמד על כ-120 דונם. משקים מחוץ למושבים היו בממוצע גדולים יותר ממשקי מושבים (320 דונם), בעיקר משום שהם כללו גם חברות גדולות שעיבדו שטחים נרחבים. שטח המשק החקלאי הממוצע במגזר הערבי היה הקטן ביותר ועמד על כ-30 דונם.

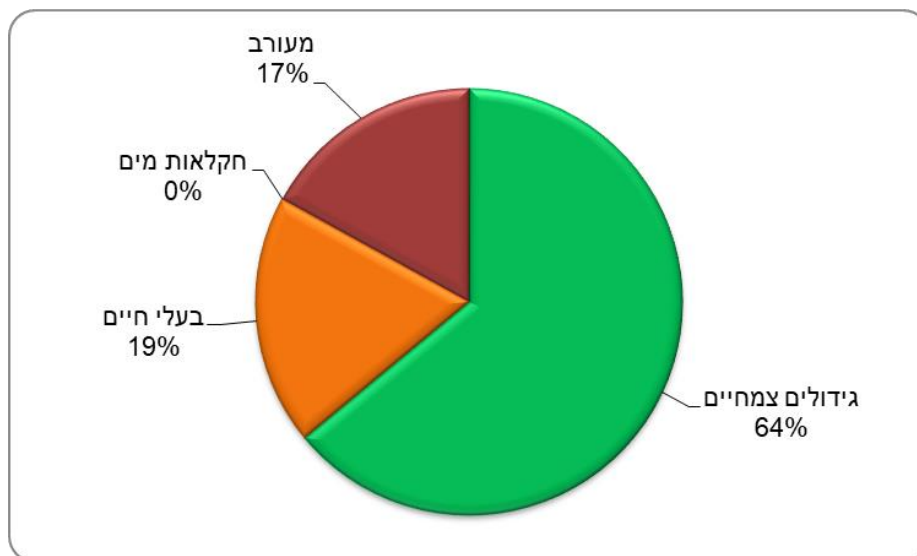
לוח ד - מספר משקים לפי סוג, שטח משק, וגודל משק ממוצע, 2017

סוג משק	מספר משקים	שטח משק (מיליוני דונם)	גודל משק ממוצע (דונם)
קיבוצים ומושבים שיתופיים	308	1.79	5,827
מושבים	10,780	1.29	119
יהודים אחר	1,782	0.57	321
ערבים	4,468	0.13	29
סך הכל	17,338	3.79	218

64% מהמשקים החקלאיים (כ-10,000 משקים) עסקו בגידולים צמחיים **בלבד**. כ-19% עסקו בגידול בעלי חיים **בלבד** (כ-2,900 משקים). 17% מהמשקים היו משקים מעורבים (כ-2,600 משקים), רובם משקים של בעלי חיים וגידולים צמחיים.

מספר המשקים החקלאיים שעסק **אך ורק** בחקלאות מים עמד על כ-40, ובסך הכל נמצאו כ-120 משקים שעסקו בחקלאות מים. ביתוח ההתפלגות לא נכללו המשקים החקלאיים הדרוזיים בגולן. הם נפקדו באופן מרוכז באמצעות אגודות המים שלהם, ולכן במפקד לא נאסף מידע פרטני על פעילותם.

תרשים 5 - התפלגות המשקים לפי סוג פעילות*, 2017



* לא כולל משקים חקלאיים ביישובי הדרוזים בגולן

הסברים

ענף החקלאות כולל מגוון של פעולות שנועדו לייצר מזון, מספוא, סיבים ומוצרים אחרים, באמצעות גידול צמחים ובעלי חיים. חלק משמעותי מהשטח של מדינת ישראל מוגדר כשטח חקלאי, כמחצית מכמות המים המופקים במדינה משמשים לחקלאות. מרבית מוצרי הבשר, העוף, החלב, הירקות והפירות הנמכרים בשווקים הם מתוצרת חקלאית מקומית. הפעילות החקלאית תורמת ליצירת מקומות עבודה בענפי המסחר והשירותים.

מטרת המפקד היא לקבל תמונת מצב עדכנית על החקלאות ועל מבנה המשק החקלאי בישראל בעקבות השינויים שחלו בהם בעשורים האחרונים. את תכנונו ליוותה ועדת היגוי שכללה נציגים ממשרדי ממשלה, מהאקדמיה ומארגוני החקלאים.

אוכלוסיית המפקד כללה את כל המשקים שהפיקו תוצרת חקלאית בשנת 2017, כולל גידולים צמחיים, בעלי חיים וחקלאות מים. מסגרת הפקידה התבססה על שילוב מידע ממגוון מקורות ובתוכם, משרד החקלאות, ארגוני מגדלים, אגודות מים ומרשם העסקים בלמ"ס.

בשלב הראשון מופו כלל המשקים החקלאיים בישראל, פעילים ושאינם פעילים - בסה"כ כ-25,700 משקים. בשלב השני, נפקדו כל המשקים החקלאיים שמופו, לרבות קיבוצים, מושבים, משקים פרטיים וחברות חקלאיות. שיעור ההשבה על המפקד היה 91%. 5% מהמשיבים ענו באינטרנט, 80% - בטלפון ו-15% - בריאיון פנים אל פנים.

המשקים החקלאיים נפקדו באופן פרטני, למעט המשקים הדרוזיים בגולן שנפקדו באופן מרוכז באמצעות אגודות המים שלהם. לפיכך, במפקד 2017 לא נאסף מידע פרטני על פעילות משקים אלה.

הנתונים שהתקבלו עברו סדרה של בדיקות הן במהלך תקופת הפקידה הן אחריה. במקרים שבהם התגלו חוסרים משמעותיים או חוסר עקיבות, נערכו בירורים טלפוניים עם המשיבים. בדיקות הנתונים כללו, בין היתר, בדיקות לאיתור משתנים חסרים, חוסר ואי-עקיבות בנתוני המדווח וכפילויות בנתונים בין מדווחים שונים (בעיקר במקרים של שותפויות בין משקים או חברות). בוצעו בדיקות התאמה בין הנתונים המדווחים בשאלונים וכן השוואה למקורות מידע חיצוניים (לדוגמה, פרויקט המיפוי של משרד החקלאות והקבצים המשמשים לסטטיסטיקה השוטפת).

בעקבות הבדיקות נוכו כפילויות רבות ונערכה זקיפה של נתונים חסרים. עד כה התמקדו הבדיקות בשטחי המשקים והגידולים. בשאר המשתנים עדיין נמשכות הבדיקות, ולכן ייתכנו עוד שינויים קלים בנתונים המובאים בהודעה.

הגדרות

משק חקלאי - משק שהייתה לו פעילות חקלאית יצרנית כלשהי בתקופת ההתייחסות. פעילות חקלאית כוללת ייצור של תוצרת חקלאית צמחית טרייה, תוצרת בעלי חיים (כגון בקר או צאן לבשר, חלב וביצים) וחקלאות מים (כגון דגי מאכל או דגי נוי).

שטח משק חקלאי - שטח המשמש לפעילות חקלאית, כולל שטחי מטעים, גידולי שדה וירקות, פרחים וצמחי נוי, מדגה ושטח לשימוש חקלאי אחר. כולל שטח שנזרע ולא נקצר. לא כולל שטח מרעה טבעי.

שטח מעובד - שטח פיזי המשמש לייצור גידולים צמחיים, לא כולל רב-גידול.

שטח גידולים צמחיים - שטח שבו מגדלים גידולים, כולל שטחי רב-גידול (שטחים ששימשו ליותר מגידול אחד בשנת ההתייחסות), שטחים שנזרעו ולא נקצרו ושטחים שנקצרו טרם הבשלת הגידולים.

רב-גידול - שיטה שבה במהלך השנה מגדלים על שטח קבוע כמה גידולים או אותו גידול בכמה מחזורים. רב-גידול קיים בענפי הירקות ובגידולי השדה.

שטחי פרחים וצמחי נוי - שטח לגידול מסחרי של פרחים, עלי קישוט, שתילי פרחים, דשאים וכדומה.

גידולי שדה - גידולים חקלאיים שמגדלים בשדות, בדרך כלל בשטחים נרחבים וכוללים בין היתר: חיטה, כותנה, שעורה, חימצה, אגוזי אדמה (בוטנים), אפונה לשימורים ותירס קלחים.

חקלאות בעל - צורת גידול המבוססת על השקיייתם של הגידולים החקלאיים במשקעים טבעיים בלבד.